

PARAGRAF BİLGİSİ-II

9. HAFTA

TÜR 101 - TÜRK DİLİ 1

Amaçlar

☞ Bu bölüm tamamlandıktan sonra;

- ☞ Paragrafın yazımı esnasında yararlanılan düşünceyi geliştirme yolları ve bunların işlevlerinin kavranması,
- ☞ Anlatım biçimleri ve bunların ne tür yazılarda kullanıldığı hakkında bilgi düzeyinin artırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kavramlar

- ❧ Tanımlama
- ❧ Karşılaştırma
- ❧ Örneklendirme
- ❧ Tanık Gösterme
- ❧ Benzetme
- ❧ İstatistikleri Kullanma
- ❧ Açıklayıcı, betimleyici, öyküleyici, tartışmacı anlatım

İçindekiler

- ❧ Düşünceyi Geliştirme Yolları
- ❧ Anlatım Türleri

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

☞ Bir paragrafta belli bir konuyu ele alıp anlatarak onun somut ve anlaşılır olmasını sağlamak amacıyla bazı tekniklerden yararlanır. Bu tekniklere düşünceyi geliştirme yolları denir.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

- ❧ Tanımlama
- ❧ Karşılaştırma
- ❧ Örneklendirme
- ❧ Tanık Gösterme
- ❧ Benzetme
- ❧ İstatistikleri Kullanma

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

TANIMLAMA

- ❧ Tanımlama, bir varlık, nesne ya da kavramın ayırıcı özelliklerini belirterek ne olduğunu, ne anlama geldiğini belirtmektir.
- ❧ Bir yazıda bilimsel (nesnel) bir tanıma yer verilmesi de hem konunun daha iyi anlaşılmasına hem de inandırıcılık kazanmasına yardımcı olur.
- ❧ Paragrafta ele alınan konunun özelliğine göre tanımlar, öznel ya da nesnel biçimde olabilir.
- ❧ Tanımlama; açıklama, düşünce ve tartışma paragrafları başta olmak üzere tüm paragraf çeşitlerinde kullanılabilir.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

- ☞ Üzerinde yazı yazılan konunun bazı anahtar kavramları tanımlarla belirginleştirilir.
- ☞ "..... nedir? kimdir?" sorularına cevap veren anlatımdır.

Örnek:

- ☞ Şiir, insanın yüreğinde kopan fırtınaların ahenkli bir biçimde söze dökülmüş şeklidir.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Örnek:

Destanlar, tarihten önce ve tarihin başlangıcı sırasında bir milletin geçirdiği maceraları, yetiştirdiği kahramanları; doğa, evren ve toplum olayları hakkında düşündüklerini ve bunlar karşısında aldığı vaziyetleri anlatan din ve kahramanlık hikâyeleridir.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

KARŞILAŞTIRMA

- ☞ Birbiriyle ilişkili iki varlığın, kavramın ya da düşüncenin ortak olan ve olmayan yönleri üzerinden bir değerlendirme yapılmasıdır.
- ☞ Karşılaştırma yalnızca farklı yönleri, karşıtlıkları belirlemek amacıyla yapılmaz. Benzer özellikleri göstermek için de karşılaştırma yapılabilir.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

- ❧ Karşılaştırma yapılırken “daha, pek, en, çok” gibi derecelendirme belirteçlerinden ya da “bunun yanında, halbuki, oysa, ise, ne var ki” gibi bağlama gruplarından sıkça yararlanır.
- ❧ Amaç nesne, kişi veya kavramın başka nesne, kişi ve kavramlardan farklı yönlerini ortaya koyarak veya bunlarla olan benzerliklerini tespit ederek niteliğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

☞ Karşılaştırmada, karşılaştırılan olgular arasında bir derecelendirme söz konusudur. Bir kavram diğerinden üstün, aşağı ya da diğeriyle aynı seviyede olması yönünden başka bir kavramla karşılaştırılır.

Örnek:

Konuşma ile yazma farklıdır. Konuşma geçicidir, yazma kalıcı. Konuşma anlıktır, yazma sonsuz. Yazıya geçirilen her şey olduğu gibi korunur. Konuşma ise saman alevi gibi söylendiği anda yitip gider.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

☞ Tartışmacı anlatımda karşılaştırmaya sıkça rastlanır.

Örnek:

İstanbul'u Avrupa ve Asya diye ikiye ayırabiliriz. Avrupa yakası biraz daha yoğun, biraz daha canlı, hareketli, biraz daha karmaşıktır. Avrupa'nın buhranlı, hızlı, sorunlu yaşamı buraya gelmiştir. Anadolu yakası ise karşıya göre sakin, mütevazı, doğuya has bir dinginliğe sahiptir. Karşının gösterişinden debdebesinden pek de haberli değildir. Yaşamı biraz daha içe dönüktür.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Örnek:

Nietzsche ile Namık Kemal miladi takvimin aynı yıllarını paylaşmış iki insandır. Hatta Namık Kemal, Nietzsche'den dört yıl önce doğmuştur. Nietzsche metafizik buhranlarla yüreğinin kandilini durmadan parlatırken, Namık Kemal, anlık heyecanlarla yüzeyde kalmıştır. Biri içten içe olgunlaşıp bir fikir meşâlesi, ruhunda depreşen muhalifliğini derinlemesine kurcalayan bir filozof olmuştur. Diğeri yanıp sönen, içinde olma ve olgunlaşma yokken dışı oldurma ve olgunlaştırmaya kalkan bir ses olmuştur.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

ÖRNEKLENDİRME

- ❧ Bir duygu ve düşünceyi daha anlaşılır hale getirmek, daha somut ve belirgin kılmak için başvurulan düşünceyi geliştirme yoludur.
- ❧ Yerinde kullanılan bir örnek konunun gözle görülür hale gelmesini sağlar.
- ❧ "sözgelimi, diyelim ki, mesela, örneğin, bunu bir örnekle açıklamak gerekirse" gibi ifadeler örneklendirmeye geçildiğini gösterir.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

- œ Örnekleme, düşünceyi somutlaştırır.
- œ Verilen örneğin okur tarafından bilinen, çağrışım yaptırıcı bir nitelik taşıması gerekir.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Örnek:

Romancılarımız yıllar boyunca bize, Meşrutiyet devrinin Batı tipi konaklarında oturan, alafrangaya ilgi duyan paşa hanımlarından başlayıp, uzun soluklu bunalımlar içinde bunaldıkça bunalan feminist eğilimlere kadar uzanan geniş yelpaze içindeki Türk kadınından birçok romanda söz ettiler. Devlet Ana'dan Huzur'a, Yılanların Öcü'nden Sinekli Bakkal'a, Orda Kimse Var mı dizisinden Fatih Harbiye'ye, Dersaadet'te Sabah Ezanları'ndan Hıçkırık'a kadar.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Örnek:

Ölüm olgusu ve ölüm korkusu bütün insanlarda önemli bir yer tutar. Buna rağmen tartışılmaz, gündeme getirilmez, onunla ilgili fırtına yüreğinizde esip durur. Ancak toplumun bireylerinin geneline yakınının örtbas ettiği bu korku sanatçıların elinde ölümsüz dizelere dökülmüş, birçok şair bunu dile getirmiştir. Necip Fazıl, Cahit Sıtkı, Yahya Kemal, Abdülhak Hamit, Ziya Osman Saba dizelerinde ölümün abidesini dikmişlerdir.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

TANIK GÖSTERME

- ❧ Yazarın bir paragrafta kendisiyle aynı görüşte olan, tanınmış bir kişinin sözlerine başvurmasıyla oluşan düşünceyi geliştirme yoludur.
- ❧ Amaç öne sürülen düşüncelerin geçerli ve inandırıcı hale getirmektir.
- ❧ Bu sebeple alanında uzmanlaşmış, sözüne güvenilen birinin cümlelerine atıf yapılır.
- ❧ Bu sözler, doğrudan alıntı yapılacaksa söyleyen kişinin adıyla birlikte tırnak içinde alınarak verilir. Dolaylı anlatımda ise tırnak işaretine gerek kalmaz.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

☞ Kişinin sadece ismini yazıda kullanmak, tanık gösterme için yeterli değildir. Bu, örneklendirme olur. Tanık göstermede önemli olan, kişinin sözünü destekleyici olarak kullanmaktır.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Örnek:

İnsanoğlunun başarısında, korkularını açık yüreklilikle tartışabilmesinin büyük bir payı vardır. Korkularımızı, ancak açık yüreklilikle tartışarak yenebiliriz. Bu korkular aslında çok basit nedenlere dayanır. Onları enine boyuna ele aldığınızda bu basitliği anlayacak ve yaşamınız olumlu yönde değişecektir. Bir psikoloji profesörü: "Korkularını tartışabilecek cesarete olanlar, yaşamın dizginini eline geçirmiş demektir." diyor. Tartışılmayan hiçbir gerçek yerli yerine oturmuş değildir zaten.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

BENZETME

- ❧ Herhangi bir varlığın ya da kavramın niteliğini anlatmak amacıyla aynı özelliği taşıyan başka bir varlığı örnek göstermeye benzetme denir.
- ❧ Benzetmede nitelik yönünden daha zayıf olan kavram, daha güçlü bir varlık veya kavrama eş gösterilir.
- ❧ Bu yolla anlatılmak istenen varlık veya kavram okur gözünde somut hale gelip nitelik kazanırken anlatım da etkileyici hale gelir.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Örnek:

Bu uzun boylu, iri yapılı, esmer tenli marangozun sert bir yüz ifadesi vardı. Tanımayanlar, onun çok aksi, barut gibi bir adam olduğunu sanırlardı. Oysa sevgi dolu, yumuşak bir kalbi, engin sabrı ve hoşgörüsü vardı.

Örnek:

Birikimsiz yazarlık saman alevi gibidir. Saman alevi çabucak tutuşup yine çabucak söner. Yazmak için yeterli donanıma sahip olmayan birikimsiz yazarlar da parlamış olsalar bile elbet bir gün saman alevi gibi sönüp giderler.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Örnek:

İlkokul üçte öğretmenimdi. Yeniydim, okul değiştirmiştım. Elimden tuttu, sınıfa götürdü. Öğrencilere tanıttı beni. Saçları kısaydı ve yüzü beyaz bir zambağı hatırlatıyordu.

Örnek:

Yalnızca onda birini görebildiğimiz buzdağına oldukça yaklaştık. Ancak görsel ihtişam işin sadece bir yanı. Buzdağları büyük gürlemelerden yumuşak iç çekişlere ve mutlak sessizliğe kadar olağanüstü ses olayları yaratan bir orkestrayı andırıyor. Buz parçaları bir buzdağını iteklemeye başladığında ya da buzdağı hareket edip de kendi yüzeyini parçaladığında binlerce avizenin paramparça oluşunu çağırıştırıyor.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

İSTATİSTİKLERİ KULLANMA (SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA)

- ❧ Bir konu hakkında bilgi verirken o konu ile ilgili yapılan araştırmalardan çıkarılan sayısal verilerin aktarılmasıdır.
- ❧ Daha çok bilimsel yazılarda kullanılır.
- ❧ Konuyla ilgili sayısal verilerin kullanılması inandırıcılığının artmasını sağlar.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Örnek:

Ormanlar, dünyamızın akciğerleri gibidir. Ormanlar olmasaydı yaşadığımız dünya tozdan geçilmeyecekti. 1000 m² ladin ormanı yılda 32 ton, kayın ormanı 68 ton ve çam ormanı ise 30-40 ton tozu hüp diye emebilir ve havadaki zehirli gazları da filtre eder.

ANLATIM TÜRLERİ

AÇIKLAYICI ANLATIM

- ❧ Doğrudan bilgi vermeye yönelik olan anlatım biçimidir.
- ❧ Bu anlatım türünde “ne, neden, niçin, nasıl” gibi sorulara cevap verilir.
- ❧ Açıklayıcı anlatımın benimsendiği paragraflarda tanımlama, karşılaştırma, alıntı yapma, örnekleme gibi açıklama yöntemlerine başvurulur.
- ❧ Bilimsel yazılarda, düşünce yönü ağır basan fıkra, makale, inceleme, eleştiri, deneme gibi türlerde kullanılır.

ANLATIM TÜRLERİ

- ❧ Düşünce ve duygular kısa ve kesin ifadelerle dile getirilir.
- ❧ Nesnel bir tutum sergilenir. Duygulara yer verilmez.
- ❧ Dil daha çok göndergesel işlevde kullanılır.
- ❧ Gereksiz söz tekrarı yapılmaz.
- ❧ Söz sanatlarına, kelimelerin mecaz anlamı yer verilmez. Dil ve ifade sade, gösterişsiz ve pürüzsüzdür.
- ❧ Soyutlamalardan, kişisellikten kaçınır.

ANLATIM TÜRLERİ

Örnek:

Haldun Taner hikaye, tiyatro, makale ve fıkra türlerinde eserler vermiştir. Hikayelerinde genellikle büyük şehirdeki tipleri; bozulmuş ve iki yüzlü çevreleri anlatır. Tiyatrolarında da gecekondü bölgesinin cahil insanlarını ele almıştır. Bu tipler yerel dilleriyle konuşturulur. Bu eserleri okuyan insanın yüzünde tatlı bir tebessüm belirir.

ANLATIM TÜRLERİ

Örnek:

Fatih dönemi, düşünür ve ilim adamı bakımından önceki dönemlere göre bir yükselişe tanıklık eder. Bunda bir yönetici olarak Fatih'in çok büyük katkısı vardır. Şöyle ki ülkesine yetişmiş eleman getirtmesi, yabancı kültürlerden yararlanması, Sahn-ı Seman medreselerini açtırması, ilim eserlerinin yazımını teşvik etmesi ve münazaralar tertiplemesi, dönemdeki düşünce hayatının gelişmesini olumlu yönde etkilemiştir. Bilim, felsefe, kelam ve tasavvuf alanlarında yetişen elemanlar ve eserleri incelendiğinde, onların mensup oldukları geleneğe bağlı olarak belli ölçüde bir üretimde buldukları söylenebilir. Bilimsel üretim, daha çok tıp ve matematik bilimlerinde gözlenirken kelam ve tasavvuf alanında da gözle görülür bir canlılık vardır.

ANLATIM TÜRLERİ

TARTIŞMACI ANLATIM

- ✧ Yazarın desteklemediği bir düşüncenin yanlışlığını ortaya koymak kendi düşüncesinin doğruluğunu kanıtlamak amacıyla kullandığı anlatım biçimidir.
- ✧ Yazar bunun için karşı olduğu ama belli bir kesimin savunduğu görüşü ortaya koyar. Ardından da bu düşüncenin eksik ve kusurlu yönlerini ortaya koyar ve sonrasında kendi düşüncesini açıklar.
- ✧ Dil göndergesel işlevde kullanılır.

ANLATIM TÜRLERİ

- ❧ Düşünce ve duygular kısa ve kesin ifadelerle dile getirilir.
- ❧ Dil ve ifade sade, gösterişsiz ve pürüzsüzdür. Gereksiz ifadelere yer verilmez.
- ❧ Bu tekniği kullanan yazarın amacı, okuyucunun herhangi bir konudaki fikrini değiştirmektir.
- ❧ Yazar değişik yöntemler kullanır, deliller getirir, ispatlar yapar ve parçanın sonunda kendi görüşünü haklı çıkarır.

ANLATIM TÜRLERİ

- Yazar, düşüncelerini sanki karşısında okuyucu varmış da onunla konuşuyormuş gibi ele alır.
- Bu teknikle yazılmış parçalarda genellikle karşılıklı konuşma havası vardır. "Bence, bana göre, kanımca, bana öyle geliyor ki" gibi öznel yargı bildiren sözler dikkati çeker.
- Eleştirici bir bakış açısıyla yazılırlar.

ANLATIM TÜRLERİ

Örnek:

Cenap Şahabettin ile Tevfik Fikret aynı kuşağın, aynı anlayışın sanatçıları olarak bilinir. Oysa bu sanatçıların Servet-i Fünûn dergisinde yazmaktan başka ortak yönleri yoktur. Cenap Şahabettin müziğe önem verdi. Tabiatı izlenimleriyle yansıttı. Fikret ise şiirde resme önem verdi, tabiatı olduğu gibi yansıttı.

ANLATIM TÜRLERİ

Örnek:

Sende anlaşılmaz bir saplantı var. Bir şair, yapıtında kendini sergilerse, iç dünyası, çevresi, ilişkileriyle kendini şiirine koyarsa, biçimsel kaygılarını geriye iter diye düşünüyorsun. Bu çok yanlış. Tersine şairin biçimsel kaygıları dengelenir, gereksiz oyunlara sapıp yozlaşması önlenir.

ANLATIM TÜRLERİ

ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM

- ❧ Tasarlanmış veya yaşanmış bir olay anlatımının olduğu paragraflardır.
- ❧ Anlatılan olay, yer ve zaman bilgisi verilerek anlatılır.
- ❧ Daha çok geçmiş zamanlı bir anlatım kullanılır.
- ❧ Amaç, olayı okuyucunun gözünde canlandırmaktır.
- ❧ Olaylar oluş sırasına göre birbirine bağlanarak anlatılır.
- ❧ Hikâye, roman, anı, söyleşi, tiyatro gibi metin türlerinde kullanılır.

ANLATIM TÜRLERİ

Örnek:

Tilki, yol başında durmuş etrafı gözetliyor muş. Karşıdan yaman bir kurtla bir çoban köpeğinin güle oynaya geldiklerini görmüş. Yanlarına gidip dostluklarının gerekçesini sormuş. Köpek: "Dün bu kurt bizim sürüye saldırdı. Birkaç koyunu boğazladı. Arkasından koştum; ama yetişemedim. Çoban da beni evire çevire dövdü. Ben de gidip eski düşmanımla dost oldum... Dostluğumuzun gerekçesi çobandır." demiş.

ANLATIM TÜRLERİ

Örnek:

O dönemde Şirket-i Hayriye (Şimdiki Şehir Hatları) vapurlarının satıcıları simitlerini Beylerbeyi'nden alırlardı. Yukarı Boğaz'a ya da İstanbul'un içine akraba, eş dost ziyaretlerine giden kadınlar yirmi beş otuz simidi hediye olarak götürürlerdi. Başka semtlerde oturan ehli keyf beyzâdeler faytonlarla Beylerbeyi'ne simit yemeye gelirdi.

ANLATIM TÜRLERİ

Örnek:

Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte arkadaşlarla İshak Paşa Sarayını görmek için yola çıktık. Yolda giderken bazı arkadaşlar saray ve çevresinin korumaya alınmış, bekçili bir yer olduğunu söylediler. Saraya vardığımızda hayal kırıklığına uğramıştık. Sarayın çevresindeki duvarlar yer yer yıkılmış gedik gedik olmuştu. Kitabeleri okunmayacak kadar kararmış. İçerisini çobanların attığı yiyecek artıkları, naylon poşetler kaplamıştı.

ANLATIM TÜRLERİ

BETİMLEYİCİ ANLATIM

- Varlıkların okuyucunun gözünde, zihninde canlanacak şekilde ayırt edici nitelikleriyle resim çizer gibi anlatılmasına betimleyici anlatım (tasvir etme) denir.
- Betimlemede gözlem esastır.
- Roman, hikâye, tiyatro, gezi yazısı, şiir gibi türlerde kullanılır.
- Betimleyici anlatımda okuyucunun çeşitli duyularına seslenilerek anlatılan varlıkla ilgili izlenim kazanılması amaçlanır.

ANLATIM TÜRLERİ

- ❧ Kişinin iç dünyasını anlatan betimlemelere tahlil (ruhsal portre) denir.
- ❧ Kişinin dış görünüşünü anlatan betimlemelere fiziksel (simgesel) betimleme denir.
- ❧ Betimleme, çoğu zaman öyküleme ile birlikte kullanılır.

ANLATIM TÜRLERİ

Örnek:

Başımızın üstünde her zaman yeşil, iğne yapraklı dallardan örülü bir çatı var. Dallar öylesine sık ki, güneş ışığı aşağıya süzilemiyor bile. Ormanın içine doğru kilometrelerce uzayıp giden toprak bir yol var.

ANLATIM TÜRLERİ

Örnek:

Karşıdan, beyaz kasketli, yetmiş yaşlarında bir adam, başı örtülü, kendisinden biraz daha genç gösteren altmış yaşlarında gözlüklü bir kadının koluna girmiş, birlikte park tarafından kahveye doğru, ağaçların arasından yavaş yavaş yürüyorlardı. Yaşlı adam ceketinin içine beyaz, uzun kollu bir gömlek, keten pantolon, keten ayakkabı, kadın ise uzun bir palto giymişti.

ANLATIM TÜRLERİ

Örnek:

Ortada yeşil örtülü uzun bir masa. Kıyısında tahta sandalyeler. Karşı duvarda boydan boya dolap. Dolapta her birini bir öğretmenin kullandığı, küçük küçük gözler. Kimisi kilitli kimisi kilitsiz. Köşeye yakın, duvarın dibinde kömür sobası. Yanıp yanmadığı belli değil. Kapının arkasında kıvrık ağaçtan yapılmış askılık. Pencere önlerinde yığılı kitaplar, defterler. Öğrenci ödevleri, haritalar...

Başvuru Kaynakları

- ❧ Demir, Nurettin– Yılmaz, Emine (2009). *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, 1. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ❧ Durmuş, Mustafa (Ed.) (2010). *Üniversiteler İçin Türk Dili El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yay.
- ❧ Eker, Süer (2005). *Çağdaş Türk Dili*, 3. Basım, Ankara: Grafiker Yayınları.
- ❧ Korkmaz, Zeynep vd. (2007). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Ankara: Ekin Yay.